

Vol. 8, No. 1, 2022

<https://doi.org/10.23939/shv2022.01.053>

КАЗИМИР ТВАРДОВСЬКИЙ: ВІД ЛОКАЛЬНОЇ ФІЛОСОФСЬКОЇ ШКОЛИ ДО ГЛОБАЛЬНОГО ВИЗНАННЯ

(Рецензія колективної монографії:

“Rozum i wola. Kazimierz Twardowski i jego wpływ na kształt kultury polskiej XX wieku”.
Jacek Jadacki (red.). Lublin: Wydawnictwo Academicon, 2021. 574 s.)

Ігор Карівець

Національний університет “Львівська політехніка”

ORCID 0000-0002-4555-2226

Scopus Author ID: 57194522632

ihor.v.karivets@lpnu.ua

(Надіслано: 12.01.2022. Прийнято: 20.03.2022)

© Карівець І., 2022

Нова колективна монографія про засновника Львівсько–Варшавської школи Казимира Твардовського за редакцією професора Варшавського університету Яцека Ядацького поглиблює наше знання про цю видатну постать польської культури та науки. У ній Казимир Твардовський постає як багатогранна особистість: патріот, філософ, вчитель, науковець. У рецензії розглядаються усі розділи колективної монографії, які об’єднані єдиною метою – показати унікальність постаті Казимира Твардовського, яка полягає у тому, що він зумів створити таку філософську школу зі своєю методологією та підходами до розв’язання філософських проблем, яка поступово змінювала своє значення від локального до глобального, загальноєвропейського і світового у межах аналітичної філософії.

Ключові слова: Казимир Твардовський, Львівсько–Варшавська школа, аналітична філософія, польська філософія.

KASIMIR TWARDOWSKI: FROM LOCAL PHILOSOPHICAL SCHOOL TO GLOBAL RECOGNITION

(Review of : “Rozum i wola. Kazimierz Twardowski i jego wpływ na kształt kultury polskiej
XX wieku”. Jacek Jadacki (red.). Lublin: Wydawnictwo Academicon, 2021. 574 s.)

Ihor Karivets

Lviv Polytechnic National University

ORCID 0000-0002-4555-2226

Scopus Author ID: 57194522632

ihor.v.karivets@lpnu.ua

(Received: 12.01.2022. Accepted: 20.03.2022)

A new collective monograph on the founder of the Lviv-Warsaw School Kazimierz Twardowski, edited by Jacek Jadacki, a professor at the University of Warsaw, deepens our knowledge of this outstanding figure in Polish culture and science. This collective monograph reveals Kazimierz Twardowski as a multifaceted personality: a patriot, a philosopher, a teacher, and a scholar. The review examines all sections of the collective monograph, which are united by a common goal – to show the uniqueness of the figure of Kazimierz Twardowski. He managed to create a philosophical school with its

methodology and approaches to solving philosophical problems, which gradually changed its meaning from local to global, pan-European and even global within the framework of analytical philosophy.

Keywords: *Kazimierz Twardowski, Lviv–Warsaw School, analytical philosophy, Polish philosophy.*

Життя Казимира Твардовського (1866–1938) тісно пов'язане зі Львовом, в якому він жив і плідно працював протягом сорока двох років. У 1895 році Казимир Твардовський прибуває з Відня до Львова, а 15 листопада цього ж року читає вступну лекцію у Львівському університеті, в якому обійняв посаду професора кафедри філософії. Саме у Львові Казимир Твардовський розкрив себе як талановитий філософ та організатор науки; саме у Львові він засновує філософську школу, яку пізніше назвуть “Львівсько–Варшавською”. Тому, звісно, будь-яка монографія про відомого польського філософа викликає інтерес й бажання її прочитати та поділитися враженнями від прочитаного, бо він є частиною інтелектуальної (наукової) історії Львова. Не винятком є і рецензована колективна монографія, яка нещодавно побачила світ у Люблінському видавництві “Academicon”, за редакцією професора Яцека Ядацького [Jadacki (Ed.), 2022].

У першому розділі “Роль Твардовського у світовій філософії” професор Ян Воленський розмірковує про вплив ідей Твардовського на іноземну філософію, головню на німецьку та австрійську. Наприклад, концепція інтенціональності вплинула на Гофлера і Гуссерля. Хоча тут можна зауважити, що Твардовський був учнем Brentano, який надав “другого життя” схоластичному поняттю інтенціональності. Гуссерль був студентом Brentano і тому напевно чув від нього про інтенціональність, як і Твардовський. Тому не зовсім коректно вважати, що через Твардовського Гуссерль дізнався про інтенціональність. Якщо вплив на німецькомовну філософію Твардовського був безпосередній, то його вплив на англomовну філософію, зокрема аналітичну, був опосередкованим. Професор Ян Воленський вважає, що до понять, які вплинули на англomовну аналітичну філософію (через Тарського) належать поняття дедукції та абсолютної істини.

Наступний розділ “Твардовський – раціональність, організаційний геній, та лідерство у навчанні” професора Ришарда Клеща присвячений оцінці наукової, громадської та педагогічної діяльності Твардовського після його смерті. Професор Ришард Клещ цитує некрологи, опубліковані у місцевих львівських газетах, в яких Твардовський постає великим львів'янином, який служив місту. Про Твардовського у день та після декількох днів його

смерті писали не лише наукові видання, але й звичайні міські газети, що свідчить про те, що його ім'я було відоме широкому загалу, а не лише колегам-філософам. Така оцінка Твардовського справді є заслугою і професор Ришард Клещ її підтверджує.

Своєрідним доповненням до попереднього розділу є розділ “*Praeceptor Poloniae. Твардовський у поглядах польських сучасників*” професора Яцека Ядацького. Він аналізує думку поляків про діяльність Твардовського та оцінку його особистості у першій половині ХХ століття. Крім цього, професор Яцек Ядацький звертає увагу, що у комуністичній Польщі постать Твардовського намагалися спотворити, замовчували його досягнення і велася кампанія з дискредитації його доробку.

Професор Ян Воленський у розділі “Твардовський про дії та витвори” звертає увагу на безсумнівно новаторську працю “Про дії та витвори” Твардовського, яка, як він сам вважав, написана на “пограниччі психології, граматики та логіки”¹. Ян Воленський досліджує розвиток концепції дії та витворів Твардовського, а також її вплив на Львівсько–Варшавську школу, зокрема на таких її представників Айдукевича і Чезовського. Ця концепція впливала на розуміння гуманітарних наук (гуманістики), на теорію (філософію) дії ХХ століття тощо. Можна зробити висновок, що Твардовський у цій праці постає як новатор, як один із творців теорії дії та витворів.

Ще в одному розділі Твардовський постає як новатор, а саме: у розділі “*Випередження реїзму Твардовським*” докторки Аліції Хібінської. Відомо, що Котарбінський був тим польським філософом, який розробив концепцію реїзму. Але Аліція Хібінська стверджує, що вже у Твардовського можна знайти реїстичні ідеї. Ці ідеї реїзму не є онтологічними, як у Котарбінського; у Твардовського вони є методологічними та пов'язані зі стилем філософування: хто хоче ясно та зрозуміло філософувати, той повинен уникати позірних (порожніх) понять. Отже, всі філософські поняття повинні бути певним чином логічно обгрунтовані, проаналізовані, і лише тоді вони можуть набувати істинного значення.

¹ Український переклад цієї відомої праці: Твардовський, К. (2018). Про дії та витвори. Декілька зауваг із пограниччя психології, граматики та логіки. Твардовський, К. *Вибрані твори*, 515–545. Х.: Фоліо.

Ще один розділ “Школа Твардовського про метафізичні імплікації логіки” професора Яцека Ядацького присвячений співвідношенню логіки і філософії. Автор звертається до Лукасевича, щоб пояснити це співвідношення. Зрештою автор доходить висновку, що логіка не може бути суто формальною; вона має також і філософські імплікації, тому що певні онтологічні теорії (філософські) постають саме через логіку. Так само і онтології містять в собі певні логічні підстави. Відтак логічні тези можуть набувати онтологічного змісту.

Наступний розділ “Твардовський і філософський аналіз” професорки Анни Брожек підтверджує думку про те, що Твардовський був одним із творцем ранньої аналітичної філософії у Польщі, бо він активно використовував метод аналізу. Саме цей метод стане важливим для усієї Львівсько-Варшавської школи. Анна Брожек звертається до Бохенського, який виділяв такі основні чотири характеристичні ідеї для аналітичних філософів: аналіз, мова, розум та предмет. Авторка доводить, що ці ідеї були використані у творчості Твардовського. Але вона детально зупиняється на таких з них, як аналіз та реконструкція понять, бо саме ці вони були якнайширше використані у Львівсько-Варшавській школі.

Твардовський не був логіком і не писав праць спеціально присвячених логіці та її проблемам. Але викладав логіку, розробляв спеціальні курси з логіки, не лише студентам філософського факультету, але й правникам і навіть медикам. Розділ “«Логіка для медиків» Твардовського і польська школа філософії медицини” Александри Горецької присвячений впливу Твардовського на формування філософії медицини у Польщі.

Ще один розділ присвячений логічним дослідженням Твардовського – розділ “Внесок Твардовського у розвиток логіки в Польщі” професора Яцека Ядацького. Розширюють і поглиблюють наше знання про внесок Твардовського у розвиток логіки неопубліковані нотатки до курсів “Логіки”, які він читав у Львівському університеті. У цих нотатках містяться важливі зауваги щодо понять розуміння та розумування, а також індукції. Також Твардовський звертає увагу на адекватне використання логічного символізму (формалізму).

Твардовський розрізняв філософію і світогляд. Саме цьому розрізненню присвячений розділ “Аналіз співвідношення між філософією, наукою та світоглядом” професора Даріуша Лукасевича. Автор цього розділу реконструює метафілософські погляди Твар-

довського й показує їхню актуальність для сучасних дебатів про природу філософії та світогляду. Крім цього, залишається відкритим питання, чи філософія – це наука чи ні. Твардовський вважав, що філософія – це наука. Він був прихильником “наукової філософії”, яка ґрунтується на розумі, логіці, досвіді. Відтак, можна вважати, що Твардовський був антиіраціоналістом та відкидав будь-які необґрунтовані спекуляції та використання нечітких або неоднозначних понять у філософії.

У наступних двох розділах “Чи Твардовський займався філософією політики?” Ришарда Мордавського та “Патріотизм – від Твардовського до Бохенського” Яцека Ядацького Твардовський постає як політик і як патріот. Такі “іпостасі” Твардовського є несподіваними, адже він завжди казав, що філософія повинна бути нейтральною щодо політики. Твардовський був поляком і любив свою Батьківщину, був патріотом своєї землі, а також цікавився політикою і брав участь у виборах до Сейму тощо. Твардовський вважав, що філософія політики не є науковою, бо вона містить описові та оціночні вислови, які притаманні світоглядним настановам. Філософія політики містить загальні твердження про політичні системи й державні устрої, які можна вважати метафізичними (загальними), а тому вони не є науковими; наукові твердження є аналітичними та критичними. Проте, Твардовський був патріотом і дбав про добробут польського народу у царинах освіти та науки. Він завжди підкреслював цінність спільного народного життя, якому повинні підпорядковуватися індивідуальні та особисті інтереси. Ці переконання він чітко сформулював у своєму виступі перед військовими Польської армії у березні 1919 року, присвяченому патріотизму.

Два останні розділи “«*Non multa, sed multum*». Педагогічні ідеї Твардовського” Войцеха Рехлевича та “Твардовський як історик стародавньої філософії” Яцека Ядацького. Педагогічне гасло Твардовського *Non multa, sed multum* підкреслює те, що польський філософ у царині педагогіки був прихильником міри, конкретності, порядку та систематичності. Ці поняття є основними для дидактики й теорії виховання Твардовського.

Твардовський досліджував історію філософії, читав розроблені ним курси з історії філософії, зокрема середньовічної та новочасної. Але його цікавила також і давня філософія. Яцек Ядацький звертає увагу на курси з історії давньої філософії, які розробив Твардовський. Історіографічні дослідження

Твардовського спиралися на певних методологічних принципах, а саме: 1) історія філософії повинна бути пов'язана зі світоглядом, який панував у той чи інший час, 2) історія філософії повинна бути хронологічно узгоджена з досліджуваними інтелектуальними подіями, 3) історія філософії повинна базуватися на першоджерелах, але до таких першоджерел треба ставитися критично, 4) історія філософії повинна містити біографічну та змістовну складову.

Нова колективна монографія про Твардовського є ще однією монографією, в якій відомий польський

філософ, педагог та організатор науки вписується у загальноєвропейський і світовий філософський та освітній контекст. Після прочитання цієї монографії постать Твардовського набуває інтегрального образу, який чітко визначає його велику роль у формуванні польської культури.

ЛІТЕРАТУРА/REFERENCE

Jadacki, J. (Ed.). [2021]. *Rozum i wola. Kazimierz Twardowski i jego wpływ na kształt kultury polskiej XX wieku*. Lublin: Wydawnictwo Academicon.